

Oplysninger om den pietistiske opvækkelse i Jylland i begyndelsen af dette århundrede.

Ved **L. Koch.**

Den pietistiske opvækkelse i Jylland er et eksempel på, hvor mangelfuldt vort kendskab kan være selv til begivenheder, der næsten endnn ligge indenfor mands minde, og som dog have vakt en betydelig opsigt. Det er ved århundredets begyndelse, eller i ethvert tilfælde i de sidste år af forrige århundrede, at vi første gang høre tale om denne sag. Dog må det ikke forstås således, som om opvækkelsen den gang begyndte; der er ingen tvivl om, at vi her have en levning af den almindelige pietistiske bevægelse. Det nedenfor under nr. 8 meddelte aktstykke viser, hvorledes bønderne i Rårup og de omliggende sogne i Kristian VI så idealet af en konge, »verdens Salomo, tvillingrigets Josias«. Men det vil vist nok nu være for-gæves at søge efter bevægelsens ophavsmand eller dens tidligere udvikling. Det er først i det den støder sammen med Rationalismen, at den vækker så megen opsigt, at den får en historie. De vigtigste trykte kilder til denne ere: 1) Spredte efterretninger i Fallesens månedsskrift, hvilke dog må benyttes med nogen varsomhed, da de alle hidrøre fra opvækkelsens bitre fjender, 2) J. C. Lindbergs Dannebrog 1841 (aftrykt i »Kirkehistorisk folkelæsning« 1870), der dog især skildrer en senere tid, men tillige efter tradi-

tionen beretter en del om vor periode. 3) Rasmus Sørensens, »Et par ord om gudelige forsamlinger«, der kun beretter lidet af vigtighed og ikke fortjener synderlig tiltro. 4) Helvegs kirkehistorie II, s. 339, 355—57, 436—40, hvor det hidtil nævnte er benyttet, Fallesens månedsskrift dog næppe tilstrækkeligt; men han har tillige havt utrykte kilder. 5) Bang, H. N. Hauge, Kristiania 1874 s. 361 ff. Dog er det kun af ringe betydning; hvad her meddeles om denne sag. — Men desforuden findes der et skrift, affattet af en af bevægelsens bovedmænd, og som derfor er af stor vigtighed, når vi ville danne os en forestilling om dennes karakter. Dets titel er: »Et ufuldkomment sangoffer i nogle visse tilfælde, publiceret for de af Sions pillegimme, som måtte befinde sig under lige åndelig førelse; så og for andre, som måtte attrå at underkaste sig den tugtende, drivende og ledsagende Guds ånds vejledning. Ved Guds uskattebarlig nåde forfattet af en i sig selv ringe og foragtet bonde ved navn Peder Laursen¹⁾, boendes i Rårup. Haderslev 1804«. Uagtet dette skrift er anmeldt i Fallesens månedsskrift V. s. 703, synes det hidtil at være bleven overset, hvad det dog ingenlunde fortjener; ti det vidner både om forfatterens begavelse og giver et levende billede af hans og hans meningsfællers tankegang.

Selv med benyttelse af alt, hvad der af disse kilder kan samles, bliver opvækkelsens historie kun meget fragmentarisk. For de første ti år af århundredet er det ikke lykkedes mig at fremdrage noget nyt. I kultusministeriets arkiv findes næppe synderligt. Ti kancelliet greb ikke ind i denne tid. Af en skrivelse fra 1803 til biskop Birch (kancelliets brevbog n. 534) ses det, at denne har omtalt sværmerne i sin visitatsberetning, og kancelliet kræver indberetning om processen mellem Peder Laursen og provst Brøchner (Helveg s. 356). Men det har dog næppe blandet sig i sagen, der blev afgjort af domstolene. Snarest måtte

¹⁾ Helveg kalder ham urigtigt s. 339 og 356 Peder Larsen.

man vente, at Århus bispearkiv kunde indeholde nye oplysninger. På min anmodning har biskop Brammer med stor velvillie ladet det efterse, uden at noget er fremkommet. Det er dog rimeligt, at bevægelsen allerede i denne tid, vistnok især ved lægprædikanten Peder Fransen Rytter, har antaget en fanatisk karakter (Fallesens månedsskrift IV, 612 og IX, 245), og denne beholdt den en tid lang, indtil det synes, at den rensedes ved forfølgelserne.

For årene 1807—10 mangle hidtil alle efterretninger. Derimod er det lykkedes mig for de følgende år at finde de her meddelte aktstykker nr. 1—12 i kultusministeriets arkiv, ligesom nylig afdøde pastor Bechmann i Hunseby har meddelt mig sin faders, konsistorialråd H. G. Bechmanns korrespondance med biskop Birch og amtsprovst Blicher i anledning af konfirmationen af sværmernes børn (nr. 13—18). Om det end er langt fra, at alle spørgsmål derved besvares og alle tvivl opløses, tør det dog sikkert siges, at meget, der hidtil har været ukendt eller uvist, derved kommer til at stå i et klarere lys.

Som alt nævnt, har dr. Helveg også brugt aktstykker fra kultusministeriets arkiv, navnlig indberetninger fra biskop Birch og amtmand Selmer samt en indstilling fra konfessionarius Liebenberg, alle fra årene 1817 og 18. At jeg ikke har fundet disse, er let forklarligt, da min tid var så kort afmålt og jeg selv så uerfaren i arkivundersøgelser, at jeg langt fra kunde give disse den fuldstændighed, jeg kunde have ønsket. Hvad her er meddelt, må altså betragtes som et supplement til det alt af dr. Helveg fremstillede. Men tillige vil det forandre den hidtil almindelige opfattelse af opvækkelsens karakter. Ingen vil, efter at have læst det nedenfor meddelte igennem, længer kunne sige, at de jyske bønders »hele forbrydelse bestod i, at de vilde holde ubrødeligt fast ved den lutherske lærdom« (Helveg s. 436); ti i det mindste en del af dem fortjente ærlig det navn af sværmere og fanatikere, som de måtte bære.

De her meddelte aktstykker ville blive benyttede i en skildring af den danske kirkes historie i den første del af dette århundrede, der vil udkomme i den nærmeste fremtid.

1.

Kapitain Falkenskjold til provst Brøchner i Rårup.
D. 28 septbr. 1811.

Ved det mig allernådigst anbetroede kompagni har jeg havt en underjæger ved navn Niels Tomassen Rårup, som nu herved hjemsendes som uduelig til Hs. maj's tjeneste; han anstiller sig at have indskydelser af guddommelig åbenbaring og søger idelig at gøre proselytter og forføre andre til grillenfænger; jeg har forsøgt ved godhed, fornuftgrunde og strengheid; men intet kan bringe ham fra hans vrang meninger. Han har nogle skrækkelige og for den borgerlige rolighed farlige begreber om tro og lydighed samt troskab mod sine foresatte

2.

Herredsfoged Brorson til Vejle amtshus. Beretning om en sammenkomst med sværmerne i Rårup. D. 14 novbr. 1811.

. . . . At beskrive denne scene vilde være vanskeligt og utroligt for den, der ej har hørt end sige kan tænke sig disse ulykkeliges forvirrede begreber. Johanne Marie Jensdatter, som har havt forstand og en utrættelig taleorgan, førte ordet. Lig hin Sybbille, som hun må fuldkommen ligne, når hun bliver begejstret — således denne — hun rystede, hævdede sit bryst, græd, og hine gamle teologers ordspild om nåde, arvesynd og genfødelse, Kristi røde blod, med utallige talemåder og distinktioner i Pontoppidan og desuden bibelsprog flød fra hendes læber som en henrivende strøm i fulde tre kvartér, uden at jeg deri fandt mindste sammenhæng. Hun troede, de, der ej tænkte som hende, var fordømt Sammenkomster holder hun ikke, men hendes lære er den sande, grundende sig på de

10 bud, Pontoppidans forklaring, artiklerne, de symbolske bøger, Luthers huspostil Jeg betragter kvinden som en, der, når hun falder paa en vis galskab, taber forstanden. Ti hun skal ellers være en flittig kone

I Korning er denne sekt også, og smeden der, en lige så moralsk mand som duelig arbejder, geråder derover i armod. Historien er denne: Efter at smeden vel nogen tid heldede til sekten, men dog passede flittig sin dont — kom en kvinde i vinter ind til ham i smedien, sigende, han havde lovet at være hendes broder; men han smedede, og de røde ånder (gnisterne) fløj om ham. Smeden, der flyede plovjærn, kastede straks hammeren sigende: det skulde koste blod, før han smedede. Denne før agtbare mand arbejder nu intet Marie Jensdatter fortæller hendes omvendelseshistorie med megen følelse og kan ej sige, hvad anger og ruelse hun gennemgik, før Gud en nat benådede hende

3.

Forhør optagen ved Bjerre og Hatting herred i anledning af en klage fra præsten Kiær i Løsning og Korning over sværmerne i sognet. D. 21 novbr. 1811.

. . . . Hans Nielsen Smed forklarede, at han ikke følte sig overbevist om, at hans børn kunde være tjente med at læse i Balles lærebog, da den ikke var skreven af en igenfødt lærer eller fremsatte lærdommene således, som de findes i Pontoppidans forklaring, der er grundet på Luthers, Herlefs¹⁾ og flere genfødte læreres lærdomme, der indeholde grunde til salighed, nemlig igenfødselen Han følte, at det var tungt, at han skulde sætte sig imod den til brug for hans børn, men Guds bud var højere end herrebud Og at han nedlagde sin profession i den forrige smedie, det var Guds indskydelse, og han smedeie ikke mere i den, men i en anden, han har indrettet sig, fordi han syntes, han havde

¹⁾ Formodentlig Hersleb.

for meget arbejde, og nægter ikke, at Jens Iversens kone kom til ham i smedien og erindrede ham om, at han skulde være Gud tro, og dette gav anledning til, at han ikke mere smedede i denne smedie, da hun havde flere gange havt bud til ham fra Gud, og en anden desforuden. Som prøve på disse budskaber, han har havt, fremlagde han et skriftligt, som bliver akten at vedhefte.

Derefter fremstod Jens Iversens hustru Karen Hansdatter og forklarede: at hun havde Guds åbenbaring til visse tider, men ej al tid, og disse åbenbaringer sendte han hendes hjærte, og han befaler hende, at hun skal udbrede hendes åbenbaringer til de andre, hvilket hun også gør, når hun bliver det befalet af Gud. Hendes mand er af samme tanker som hun, men har ingen åbenbaringer. Hun har tre børn, og disse må ej heller undervises i Balles lærebog, og den første undervisning, hun har fået, har hun fået af Hans Nielsen Smed; men nu underviser hun ham igen, når hun dertil bliver befalet af Gud. Der var flere i sognet af samme sekt som hun, og grunden til, at hun hellere vil, at hendes børn skal læse Pontoppidans forklaring end Balles, er, fordi den første har den guddommelige oplysning, som den sidste mangler. I skolerne, forklarede de begge, lærtes ikke andet end Papisteri, så som at fange muldvarper og kende fugle m. v., ja der er endog bøger, hvori er banden etc.

Karen Hansdatter forklarer, at hun var nærværende i kirken d. 16 november sidst ved skriftemålet. Hun læste og sagde til de andre i stolen, at de skulde læse for at arbeide paa deres salighed, førend de kom i skriftestolen til præsten; ti ellers kunde de ikke vente, han kunde forlade dem deres synder; hvad hun ellers mere sagde, véd hun ikke. De andre bleve vel fortrydelige på hende og svarede noget; men hun véd ej hvad.

[De førte vidner bekræftede alt dette; idet dog en kone berettede, at Karen Hansdatter havde sagt til hende, at hun havde ingen gode af at gå til skrifte, og da hun spurgte hende, hvorfra hun vidste det, svarede hun: jo på frugterne skal træet kendes].

Bilag: Karen Hansdatters åbenbaring:

Her haver jeg en befaling fra den himmelske konge, at han fordrer en stridsmand ud fra eder. Jeg haver sendt tre gange bud efter ham med sikkretøren ¹⁾ den Helligånd; men nu skylder sig ²⁾, at han ikke må komme ud fra eder formedelst eders verdslige forhindringer, som I holder ham fangen udi. Nu sender jeg ham det sidste budskab med sikkretøren, som lyder således: Hvorfor er du ikke din konge tro? Haver han ikke sagt, at du straks skal slippe og følge ham? Dersom du ikke straks følger, skal det koste dit evige og timelige liv Al verdens herlighed far vel! Jeg er beredt til himmelen at flytte, jeg gør et bedre bytte, jeg Jesu brud skal være i evig fryd og ære. Alle de, som nu vil være venner med mig i Kristo, og vandre med mig på saligheds vej og med mig adlyde den himmelske faders villie, de have del i Gud, så og i mig, men de, som ikke have del i Gud, have ej heller i mig. Gud er min forsvar!

4.

Hr. Kier i Løsning til biskop Birch. D. 28 jan. 1812.

Blandt flere fanatiske mennesker i Korning udmærker sig i særdeleshed en Jens Iversens kone i Korning. Ved en samtale med hende igår erklærede hun, at Gud åbenbarede sig for hende og blandt flere ting havde befalet hende at gå til byens smed, en mand af samme sekt, og forbyde ham at smedde for verdens børn, hvori han og rigtig adlød hende. Da jeg fandt hende ikke så vel funderet i kristendommens sandheder, anbefalede jeg hende på ny at gennemlæse den befalede lærebog, som hun tilstod en gang at have lært, hvortil hun svarede: Det skal Gud forbyde, at enten jeg eller nogen af mine børn skal nogensinde læse den; ti den indeholder intet andet

¹⁾ Sekretæren.

²⁾ Skjuler han sig.

end djævelens lærdom. Ifølge sådan deklaration, udsagt i vidners påhør, drister jeg mig ikke til at antage dette menneske til herrens nadvere uden efter højere ordre; ti enten må hun betragtes som en afsindig eller yderst van-kundig og følgelig uskikket til nadverens annammelse, eller og hun må anses for en gudsbespotter og altså endnu værre skikket.

[Biskoppen svarer under 31 jan., at hvis hr. Kier ikke ved sagtmodig og kærlig overtalelse kan få hende til at genkalde, skal hun formenes den hellige nadvere].

5.

Biskop Birch til kancelliet d. 11 avg. 1812.

Det vil uden tvivl være i det kongelige danske kancellis gunstbehagelige erindring, hvorledes jeg tog mig den frihed i skrivelse af 26 maj d. å. at udbede mig det høje kollegii tilladelse til at måtte foranstalte, at de i Rårup og Korning sogne værende fanatici fremdeles havde at møde for den nedsatte kommission¹⁾, der skulde forsøge, hvor vidt der ved dens bestræbelser ligesom ved en af mig til gendrivelse af disse fanatikeres vildfarende meninger forfattet afhandling²⁾ kunde foranlediges en forandret overbevisning hos disse personer. Hvilket mit forslag af det høje kollegium blev bifaldet og det fornødne herom mig meddelt i højstsammes bevågne skrivelse af 4 juli sidst-afvigte.

Kommissionen, endskønt den siden ikke har holdt samling, har dog fortsat sit arbejde, for så vidt nemlig, at Dhrr. præster i de sogne, hvori disse fanatici opholde sig, hr. provst Brøchner og hr. Kier, have meddelt disse min i et populært og fatteligt sprog skrevne afhandling, hvori deres sætninger prøves og modsiges, og ved sagtmodig samtale herover forsøgt at formå dem til nærmere at undersøge deres meninger og indse disses ugrund. Men de beklage,

¹⁾ Provst Brøchner, pastor Kier og pastor Rosendal.

²⁾ Denne er vist nok ikke bleven trykt.

at deres arbeide har været forgæves Hovedmanden for denne sekt, nemlig Mattias Nielsen i Rårup og smed Hans Nielsen i Korning, erklære at ville vedblive deres vrangte meninger, og at ingen grund skulde formå dem til at frafalde disse, hvilket de anse at stride mod deres samvittighed

Da det altså ikke er at formode, at vedkommende kommission, om den og fortsatte sine arbejder, vil kunne udrette noget hos disse genstridige, tør jeg formene, at det vil være aldeles overflødigt at foranstalte flere møder i det øjemed at overbevise dem Jeg vover allerærbødigst at foreslå en pengemulkt for deres børns forsømmelser af skolegang og udeblivelse fra katekisation i kirken og en endnu større, hvis de befindes at holde sammenkomster til deres meningers udbredelse.

[Kancelliet billigede dette ved skr. 17 oktbr. 1812].

6.

Kancelliet til biskop Birch. D. 20 november 1813.

Under 18 september sidstleden tilmeldte kancelliet Deres højærværdighed, at dette kollegium under s. d. bl. a. havde anmodet amtmanden over Vejle amt om at kalde smeden Hans Nielsens søn Peder for sig og advare ham om i overensstemmelse med anordningerne at gå til præsten for at præpareres til konfirmationen m. m. Fra bemeldte amtmand er kancelliet nu bleven underrettet om, at bemeldte Hans Nielsen har forlangt, at sønnen ikke må konfirmeres efter andre lærebøger end Luthers katekismus og Pontoppidans forklaring, og at sønnen, som forhen har ytret det ønske at blive konfirmeret, erklærede at måtte adlyde sin fader og ikke kunne gøre andet, end hvad han ønskede. I denne anledning skulde kancelliet tjenstligst anmode Ds. højærværdighed om behagelig at ville tilkendegive vedkommende, at det i betragtning af omstændighederne og især med hensyn til den pågældendes alder, i hvilken det må antages at være besværligt at lære nogen anden

lærebog, tillades, at ovennævnte Hans Nielsens søn Peder må antages til konfirmation, når han til førstkommende påske konfirmationstid har lært så meget, at han kan anses for vel oplyst efter Luthers katekismus og Pontoppidans forklaring. Men hvis han ej til den tid vil eller kan tages til konfirmation, forventer kancelliet indberetning.

7.

Biskop Birch til kancelliet. D. 3 december 1813.

Efter at have kommunikeret sognepræsten til Løsning og Korning, hr. Kier, det kongelig danske kancellis resolution af 20 novenber sidstleden, i hvis følge det tillader smeden Hans Nielsens søn Peder at måtte forberedes til konfirmation efter den vejledning, som Luthers katekismus og Pontoppidans forklaring giver i religion, er mig fra bemeldte hr. Kier tilstillet en skrivelse med bilag, som herved allerærbødigst forelægges det høje kollegium sub litt. A, hvori han godtgør, at bemeldte unge person ikke alene i skolen er bleven undervist i den anordnede lærebog, men endog ved den offentlige katekisation i kirken er bleven adspurgt efter denne og altså må kunne anses at være så bekendt med sammes indhold, at der fra denne side ikke kan gives nogen nødvendighed at forberedes efter Luthers katekismus og Pontoppidans forklaring, ligesom han og forestiller, at det er at befrygte, at denne undtagelse fra en almindelig anordning måtte forårsage uorden i undervisningsvæsnet, som og have en skadelig indflydelse på de i sognet værende sværmere, hvis genstridighed mod den anordnede lærebog og uvillie til at lade deres børn undervise efter denne upåtvivlelig vilde forøges. Da hr. Kier i denne skrivelse erklærer, at han ikke tør skride til bemeldte unge persons undervisning, før han i denne sag har erholdt det kongelige danske kancellis eller min nærmere bestemmelse, fordrister jeg mig allerærbødigst at forelægge sagen for det høje kollegium og tillader mig

lige ærbødigst at ledsage den med min uforgribelige erklæring.

Hvad hr. Kier anmærker om de følger, som denne exception med Hans Nielsens søn Peders forberedelse til konfirmation efter Luthers katekismus og Pontoppidans forklaring efter al formodning vilde drage efter sig, tør jeg efter den nøje kundskab, jeg haver om sognenes sværmere, ikke anse at være blottet for al grund. Ved min nærværelse i Løsning og Korning sogne d. 11 og 12 juni sidstafvigte fandt jeg lejlighed at tale med flere af disse sværmere og iblandt dem med Hans Nielsen Smed, der er at anse som hovedmanden, og jeg må beklage, at resultatet af denne min erfaring er den, at det vil være ugørligt ved fornuftsgrunde og forestillinger at overtale dem om, at deres modbydelighed mod den evangelisk-kristelige lærebog er ugrundet. De erklære den rent ud for en skadelig bog, ja som en, der undergraver den kristelige religions væsen og fremmer ryggesløshed. Uagtet alle mine bestræbelser for at overtale dem om deres vildfarelse, kunde jeg intet udrette. Selv den forestilling, at de ved deres overhørighed mod regenten og hans love (da de erklærede ingensinde at ville lade deres børn undervise i religion efter lærebogen), der lidet sømmede folk, der vilde anses som ægte kristne, måtte pådrage sig vel fortjent straf, var frugtesløs som de øvrige. Med al den ærefrygt, jeg skylder mine foresatte, kan jeg derfor ikke tilbageholde det ønske, at det måtte befalle det høje kollegium at forandre den under 20 november givne resolution derhen, at Peder Hansens forberedelse til konfirmation måtte ske alene efter Luthers katekismus som en autoriseret religionsbog, og at Pontoppidans forklaring som en i tyve år ikke brugt lærebog ikke her måtte anvendes. Man vil ellers anse dette skridt som en triumf, sværmeriet ved sin standhaftighed har opnået, og således præstens og biskoppens autoritet, der have skildret forventningerne om en sådan tilladelse som et aldeles

skuffende håb, vil synke så dybt hos disse mennesker, at man for fremtiden ikke vil agte vore forestillinger.

Med hensyn til det indtryk, denne formentlige triumf, den gode sag har vundet over sine modstandere, vil gøre, ville ligesindede sekterere, der med sværmerne i Korning stemme overens i den punkt, at Pontoppidans forklaring indeholder den sande anvisning til den ægte kristendom, ikke undlade at anholde om dennes brug ved deres børns undervisning. At dette er mere end en blot formodning, vil det kongelig danske kancelli behagelig erfare af den sub lit. B. heri allerærbødigst indesluttede ansøgning fra nogle fanaticis i Rårup sogn, der allerunderdanigst ansøge Hs. maj. om, at deres børns konfirmation og forberedelse til konfirmation måtte ske, ikke efter lærebogen, men efter den højt ansete Pontoppidans forklaring, hvis fortrin de i ansøgningen søge at stille i sit sande lys. Koncipisten til denne ansøgning er en gårdmand i Rårup sogn, Peder Laursen, en mand af megen retskaffenhed og megen læsning i den hellige skrift samt andre opbyggelsesskrifter. Ved min nærværelse i Rårup afvigte september havde jeg efter hans ønske en samtale med ham, som angik netop denne genstand. På hans ytring om hans forsæt at indgive en ansøgning til majestæten om at erholde tilladelse til, at han og flere måtte lade deres børns undervisning og forberedelse til konfirmationen ske efter Pontoppidans forklaring, søgte jeg at gjøre det begribeligt for ham, at en sådan ansøgning ingenlunde af mig kunde anbefales til allernådigst bønbehørelse. Jeg gav ham til den ende at betænke, at det ikke var til at forvente, at regeringen for at føje enkeltes ønsker kunde svække sin autoritet og gøre indgreb i en lov, hvorved den evangelisk-kristelige lærebog er fastsat som almindelig religionsbog i Danmark, en sådan bevilling måtte drage utallige andre lignende efter sig, så som det lettelig kunde skønnes, at de forældre, som i deres ungdom vare underviste efter Pontoppidans forklaring, måtte ynde denne af dem mere kendte religionsbog frem for den nyere, at det

i så tilfælde måtte blive nødvendigt, at undervisningen i skolerne måtte lempes efter denne forskel i lærebog, og at denne adskillelse vilde drage splid og uenighed imellem familier og menigheder efter sig, da erfaringen desværre har lært, hvor meget denne forskel i religionsmeninger føder had og forfølgelse af dem, der have en anden mening. Den offentlig katekisation i kirker, denne så nyttige øvelse for at vedligeholde religionskundskaber og udbrede sand kristelig oplysning, måtte efterhånden tabe sin agtelse og værd, da det vel var at forudse, at de unge mennesker, som vare vejledte efter Pontoppidans forklaring, ikke vilde møde ved en religionshandling, hvor præsten efter lovbealet forskrift måtte lægge en dem fremmed religionsbog til grund. At disse og flere grunde forfejlede deres virkning på min antagonist, måtte jeg erfare, da jeg nogle uger efter vor samtale modtog en af ham konciperet og af flere beboere i sognet underskreven allerunderdanigst ansøgning, den samme jeg herved har den ære at forelægge det kongelige danske kancelli tilligemed herredsprovstens, hr. Brøchners, derover afgivne sub lit. C vedføjede erklæring, og over hvis indhold jeg tillader mig at ytre den formening, at så megen agtelse disse gode, retskafne og ærlige mænd i øvrigt kunne fortjene, kan jeg ikke andet end anse deres begæring af en sådan natur, at den ikke kan anbefales til at erholde en allernådigst bønrehørelse.

Bilag A. Hr. Kiers skrivelse til biskoppen. D. 25 november 1813.

Indlagte viser, at den fornævnte grund, hvorpå kancelliets resolution af 20 ds. er bygget, er såre svag. I flere år have Hans Nielsens børn fremstillet sig til undervisning i kirken efter den anordnede lærebog, og kun sværmerisk tilvækst har foranlediget vægringen at lade sine børn undervise efter bemeldte lærebog. [Hr. Kier omtaler endvidere den uorden, der vilde opstå, når han skulde adlyde kancelliets resolution, og det had, han vilde blive lagt for, når han skulde afslå andre, hvad der var indrømmet Peder

Hansen. Han erklærer at ville afvente nærmere resolution, inden han antager P. Hansen til konfirmation på den befalede måde. — Vedlagt sender han en attest fra skolelærer Vilmerding, at P. Hansen er bleven undervist efter Balles lærebog i skolen. »Vel protesterede Hans Smed med flere af denne sekt derimod; men da det af sognepræsten, hr. Kier i Løsning, blev dem tilkendegivet, at ifald deres børn ikke læste den befalede nye lærebog, måtte de ikke vente at blive forberedte til konfirmation af ham, siden den tid forblev det også derved.«]

8.

Ansøgning til kongen... Støttrup, d. 29 september 1813, underskrevet af: Peder Laursen, Fredensbjerg; Jens Andersen, Skovlund; Niels Jørgensen, Lundgård; Jens Madsen, Kraglund (?); Peder Pedersen, Støttrup; Rasmus Sørensen, Brunsvang. — Ansøgningen indsendtes af biskoppen som bilag B. med den under nr. 7 meddelte skrivelse.

[Efter en hel side fuld af ønsker for kongens og kongehusets vel:] . . . At Sjette Frederik måtte ej alene ligne, men endog højt overgå den højstsalige og for tvillingriget udødelige og til verdens ende prisværdigste Sjette Kristian, verdens Salomo, tvillingrigets Josias! Så at hin stadige landefred, de mangfoldige vise og gudelige anstalter og befordringsmidler til gudsfrygt, de mange gudelige skrifers befordring i Dansken publiceret, måtte formedelst . . . kongers fyrstes protektion under Deres højkongelige maj's regimente fornemmes, handthæves og stadfæstes til flor og fred for Ds. højkongelige maj's. arvetrone, kirken og landet, at de samtlige måtte nå den allerhøjeste lyksaligheds spidse, som nogen tid i dette dødelige liv er sket eller skal ske. Dette kærlige og tro arveundersåtlige ønske være og forblive et ja og amen i Kristo Jesu.

Under dette hjærtelige ønske, under hint stadige håb nærmer vi underskrevne bønder og arveundersætter af Rårup sogn os videre med allerunderdanigst supplication i

ærefrygt og tillid til Deres højkongelige maj. for os og vore små umyndige børn, at Ds. høikgl. maj. vilde af sær kgl. mildhed, bevågenhed og omhu for at komme Deres undersætter til hjælp i samvittighedssager (en egenskab, som besynderlig har udmærket Deres gudelige og højest salige forfædre på den danske trone af udødelig og højlovlig ihukommelse) allernådigst tillade, at vore børn måtte skånes for at lade sig konfirmere med den nye lærebog, og at samme måtte i det sted ske med den gamle, nemlig forklaringen over Luthers katekismus, at de måtte på det nærmeste blive ved Luthers egen ret grundige og rensede lærdom. En lærdom, som både Deres højkongelige maj. selv og vi ere opfødte i og af gudelig erfaring tør sige, at den frem for mange andre svarer til sin titel, nemlig en sand lærdom til gudfrygtighed.

Her er nu ikke sted eller tid til udførlig at fremlægge årsagen til denne allerunderdanigste exception og begæring. Dog kan det vel heller ikke tillades at gå samme ganske forbi. Allerkortest kan man vel henføre den i særdeleshed til efterfølgende trende, hvorunder vel det udførlige kan indfattes.

Den 1ste er: At den gamle bliver nøjere ved den hellige skrifts egne udtryk, som vist maa være bedst skikket til til enhver tid at røbe fordærvsens hemmelighed. Ti det har jo al tid været en hovedskade i Guds kirke, at sikkerheden, blindheden, afvejene og den dybe fordærvelses masse, endog når den skulde synes at have nået den højeste spidse, har for de allerfleste af samme tids mennesker været en hemmelighed, ved hvilken de have drømt om fortrin. Og hver tids skændsel er først bleven almindelig åbenbaret ved dens historie, som har bevist, at alle nationers mindste, men bedste del har efter dens egen beskaffenhed og tidernes grundsætninger enten været forhadet eller forfulgt, og protestanter, som i tiden selv sukkede under den for mængden ubekendte fordærvelse, har søgt at råde bod derpå, har således vundet noget bifald. Til

.

bevis tør ikkun opgives et eneste eksempel: Det Nye testamenter skrifter og forfattere indbefatter alle vantroens børn under navn af verden. Deri findes heller ingen udflugt, uden ved forsætligt bedrag, for alle, som må tilstå, at verdslig lyst, ære og begæring er deres hovedsag [nogle ulæselige ord]. Denne måde efterfølger den gamle; men den nye udmærker sådant ved ugudeligheds navn o. desl., hvilket den største hob, som er skinhellige, hyklere og Farisæere, skubbe langt fra sig. Følgen heraf kan ej alene sluttet, men endog ses, tages på og føles.

Den 2den årsag er, at den gamle er mere fuldstændig og mere fuld af erfaring ved at handle om tiderne, menneskene og selvkundskab, som næst Guds og Jesu Kristi kundskab er den vigtigste, ja dermed nøje forbunden. I den henseende er dens fortrin allermest indlysende og kendes deri, at den sætter det ene ud fra det andet, det ene i lyset ved det andet og ej alene underkaster sagen løselig, men en skarp og virkelig prøve. Men endog prøve på prøve, ja peger nøje i almindelighed på tid, på sædvaner, på fordomme, på kendetegn og på alle udvortes omstændigheder, hvorved samvittigheden hos den sikre hob måtte vækkes samt drives og forhjælpes til ret at kende og udvælge det bedste, hvilket efter det menneskelige hjertes naturlige tilstand må være såre nødvendigt, om hvilket Guds ånd vidner Jerem. 17, at det er bedrageligt mer end alle ting og ulægeligt og kan næppe kendes.

3die. Er den gamle formedelst sin fuldstændighed mindre tvetydig end den nye. Dette kendes blandt flere steder tydeligst ved undervisningen om de verdslige forlystelser. Hin peger tydelig på sådanne forlystelser, som korsdragere eller stridende kristne ingen del kan tage i, da de kun tærer tid, kræfter, formue og borgerlig nytte, hvorfor man ej kan anse sådanne for patrioter engang, i hvad embede de så end i kirken eller staten beklæder, som forfægter dem. Denne tilsteder fornøjelser i almindelighed, når det efter verdens mening og autoriserede talemåde ej

går over skråv, det er inden visse grænser, hvilke verdens børn sjældent har til hensigt og end mindre følge, da ingen tilbørlig forskel gøres på de nødvendige forfriskninger og gudelige gavers rette brug, og sådanne, som til verden hengivne menneskelige hjerter have opfundet for at glemme Gud, spille tiden, døve samvittigheden og begrave sig ved adspredelser i det synlige og sanselige; så mener verdens børn deri at have fuldkomment forsvar for sine vildfarelser.

Denne korte erfaringsmæssige forskel imellem den gamle og den nye lærebog består da i en sum deri: At hin er i udtrykkene nøgen skriftmæssig, uden skadelig afknappelse, men fuldstændig, mere skikket til at føre læseren til sand oplysning ved omvekslende prøve og ved at pege direkte på omstændighederne, og derfor mindre tvetydig end den nu brugelige.

Da sagen nu ved guddommelig oplysning vil findes således, så håbes det fast, at Deres højkongelige maj. for vort og vore børns og den danske kirkes bedste, for at glæde de tro og velmenende undersåtter, for at afværge anstød og krænkelser fra vore samvittigheder og for at befordre almindelig tillid og hengivenhed for Deres regering og mere og mere at befæste Deres fædrene karakter vil allernådigst reflektere herpå og krone vores tillidsfulde og ydmyge begæring og lægge Amen dertil ved Deres højkongelige allernådigste tilladelse.

De udvortes omstændigheder i kirken give os et tydeligt vink, hvad vi tør håbe af Deres højkongelige maj. og betager os den kvælende frygt, vores hjertelige længsel måtte være underkastet for det uvisse udfald, da De viser sig ved mildhed at være alle alt, og vil ej trænge, mindre krænke nogens samvittighed, da de ved Guds forsorg allernådigst tillader til vilkårlig brug adskillige salmebøger, katekismer og bibelske historier, af hvilke kan vælges de, til hvilke havest mest tillid og formedelst tilliden kan ventes mest opbyggelse.

Det menes og at give vor allerunderdanigste ansøgning betydelig vægt, at vores sognepræst, hr. provst Brøchner, som næst Gud bedst kunde tænkes at kende vore gudelige og uforfalskede hensigter, ikke vil gøre os nogen forhindring, men vilde endog højlig og faderligen understøtte vor attrå. Ligesom vi og med grund formode, at stiftets højærværdige biskop ved erklæring herudi ingenlunde vil præjudicere os.

Vi bede ydermere endnu ydmygt og allerunderdanigst Ds. højagl. maj., at den af os allerunderdanigst attråede tilladelse måtte allernådigst blive alle vore medundersætter til del, som allerunderdanigst ansøge derom, dog alene med den forudsætning, at de have deres sognepræsts samtykke og ved anstillet examen besidde de kvaliteter, som udfordres til selv at undervise deres børn, hvilket de i slig fald billig ved natur- og folkeret have fortrinsret til, på det det allernådigst forventede patent skulde formedelst forskelligheden ikke have ubehagelig konsekvens ved skolevæsnet, indtil om muligt at den allerhøjeste og hans salvede en gang omsider skulde efter alle gejstlige hjerter ønske behage at indsætte denne ædle lærebog i dens forrige lustre.

Endelig til slutning bønfalde vi tillidsfuldt Ds. højagl. maj., at Ds. højagl. nåde og bønghørelse ej må nægtes os, fordi andre, som have attrået det samme, have fremgået med mer eller mindre visdom, beskedenhed, forsigtighed eller underkastelse.

Efterdi vi da ikke beder Deres kongelige maj. om hævn over fjender, om lettelse i byrder, om fritagelse for almindelige eller personlige pålæg, pligter og besværligheder, hvilket vi ret med undersåttlig glæde og hengivenhed ville yde af al formue — og da hensigten kan ikke være magelighed, da vi attrå den fuldstændigste lærdom — ikke heller egensindighed eller indbildning, da årsagen til vor allerunderdanigste supplication er bevist af sande, fattelige og antagelige grunde, men alene en faderlig omsorg efter

samvittighed at få det fasteste og reneste grundlag til vore børns timelige og gejstlige livs befordring dem vedbragt, at de måtte blive enfoldige ved den uforandrede og ufor-krænkede lutherske lærdom, så ville vist Ds. højkg. maj. med landsfaderlig gunst bøje hjerte og øren til disse ringe, enfoldige og gudelige ønsker og begæringer, som tvært imod uden svig haver Guds ære, kongens vel, landets tarv og vore umyndige børns og efterslægtens muligste oplysning og kristelige og patriotiske livs lyksalighed, vor og alles, til øjemed.

[Denne ansøgning er aldrig forelagt kongen, uagtet ansøgerne i en ny skrivelse af 21 juni 1814 bede, at dette må ske].

9.

Kancelliet til Århus biskop d. 24 december 1813.

I anledning af Ds. højærværdigheds skrivelse af 3 d. m., hvori De bl. a. indstiller, at smeden Hans Nielsens søn, Peder Hansens forberedelse til konfirmation alene må ske efter Luthers katekismus som en autoriseret lærebog, skulde kancelliet tilmelde Ds. højærværdighed til fornøden efterretning og videre bekendtgørelse for vedkommende, at dette kollegium bifalder Deres højærværdigheds indstilling i den henseende.

10.

Herredsfoged Brorson til Vejle amt d. 6 oktbr. 1818.

[D. 20 septbr. 1817 har kancelliet befalet skoledirektionen at mulktare de børn, der ikke søge skolen, efter anordningerne samt at betyde dem, at børnene ikke under noget som helst påskud ville blive antagne til konfirmation med Pontoppidans forklaring eller uden at have læst den anordnede lærebog i religion. Men H. Nielsen Smed, J. Pedersen og J. Iversen ville ikke sende børnene til skole. Al straf vil intet hjælpe, da de anse den for et martyrium].

... Børnene bør altså tages fra dem; thi det bliver ellers i tiden en hel republik af disse sværmere, hvis grund-sætninger ere ikke kristelige, men indeholde foragt for andre deres medmennesker. Så rigtigt som jeg derfor

formener, det må være, at vise tolerance mod de gamle, da det modsatte kun opvækker halsstarrighed og skryderi hos dem, hvilket almuens anser som en besynderlig standhaftighed, beundrer denne og drages derved ind i deres sværmeri, så tror jeg, at landet ikke er tjent med, at ungdommen forfalder til denne sekt, skønt en del af disse børn ere så fanatiske, at de vanskeligen nu derfra afvendes. Således erindrer jeg, at en af Hans Smeds børn, omtrent ni år gammel, da han hørte, jeg formanede moderen til at lade ham søge skolen ved en indførselsforretning der i huset i denne anledning, [svarede mig], at han ikke gik i skolen eller læste lærebogen. Det værste er, at forældrene intet have at betale for børnene med, når de tages fra dem; ti de ere så idelig udpantede, så at børnenes underholdning vil afholdes af en eller anden offentlig kasse.

11.

En udpantningsforretning. D. 6 oktbr. 1818.

Anno 1818, d. 6 oktober indfandt jeg undertegnede sognefoged mig hos efterskrevne beboere i Korning for at gøre udpantning hos dem for skolemulkter, som de ikke vil betale:

Hos Jens Pedersen i Korning 4 køer og to kvier, 1 lysegrå og 1 hvid og 2 sortebrøget og 1 sort og 1 sortgrimet, vurderet alle sammen for 72 rd. 1 $\frac{1}{2}$ 2 $\frac{1}{2}$ n. v.

Hos Jens Iversen 1 rødmalet egedragkiste, vurderet for 12 rd., 1 fyrstandskab 6 rbd., 1 fyrehængeskab 4 rbd., 2 dyner og 1 hoveddyne og et par lagener, over og under; dynen er rød og blåstribet, og hoveddynen er rød og hvidstribet, hele sengen vurderet for 20 rd., en sort hoppe 10 rd., 1 do. sort og brun 2 rd., en vogn med fuldbehør, halv beslagen og halv trævogn 20 rd., 1 plov og 1 harve 4 rd., 1 fyrbord 2 rd., 1 seng med en rød og blåstribet overdyne og en hvid vadmels underdyne, et par hovedpuder

og en hoveddyne, rød og hvidstribet og et par lagener 24 rd. 3 $\frac{1}{2}$ 3 $\frac{1}{2}$, alt n. v.

Hos Hans Smed 5 får og en bede og 5 lam, vurderet alle sammen for 22 rd., 1 rødmalet fyrdragkiste 15 rd., 1 fyrstandskab 10 rd., 1 fyrhalvkiste 6 rd., 1 blåmalet hængskab 5 rd., 1 egekiste 5 rd., 1 rødmalet fyrbord 4 rd., 2 træstole 2 rd., 1 spinderok 2 rd. 3 $\frac{1}{2}$, 1 faldbænk 5 rd., 1 timse 2 rd., 1 rødmalet stol 1 rd.

Som vidner ved denne udpantningsforretning

.... Rasmussen m. p. p. Niels Nielsen m. p. p.

Korning d. 6 oktbr. 1818. Mads Olsen.

Pantet står endnu hos beboerne.

12.

Kongelig resolution, 4 november 1818.

Vi bemyndige Vejle amts skoledirektion til at fratage Hans Nielsen Smed, Jens Pedersen og Jens Iversen i Korning sogn, Vejle amt, deres skolepligtige børn og foranstalte disse underviste i overensstemmelse med lovgivningen. Børnene blive imidlertid at forsørge af amtsfattiggassen, for så vidt forældrene måske ikke formå at opfylde denne pligt.

Frederik R.

13.

Konsistorialråd Bechmann til den nylig udnævnte præst i Løsning og Korning, Grüner. 1820, sandsynligvis d. 9 marts.

Deres velærværdigheds ærede skrivelse under 4de ds. beretter mig følgende: 1) at biskoppen og amtsprovsten har bragt i erfarings, at nogle af de såkaldte helliges børn i Korning sogn ere gangne over til Rårup sogn for der af mig at konfirmeres. 2) At disse børn ikke have søgt skolen eller ere udskrevne af samme. 3) At der hviler en kancelliresolution af 20 september 1817 for at ingen præst må konfirmere disse uden oplysning i Balles lærebog.

4) At det er Deres velærværdighed befalet af biskoppen at melde ham, hvorledes sagen forholder sig, og indberette ham, hvad det er for folks børn af Korning, der er draget over til mig for at konfirmeres.

Efter skyldighed skulde jeg da herved give Ds. velærværdighed den fornødne oplysning om disse poster, og da til

1. At de helliges børn i Korning under vakancen sammesteds ikke lige så vel i Rårup som i et andet sogn måtte nyde konfirmationsundervisning uden at vække biskoppens og amtsprovstens særdeles opmærksomhed, dertil må der være en særdeles årsag, hvilken jeg slet ikke kjender eller kunde være vidende om. Og at disse børn, som tjenende i Rårup sogn, ikke kunde formenes at nyde konfirmationsundervisning med Rårup sogns ungdom, dette har rigtignok været min formening, og om nu deri skulde være noget urigtigt, da er jeg sandelig aldeles uvidende også derom.

2. At disse såkaldte helliges børn ej har gået i skole i flere år, er jo en almindelig bekendt sag og ligeledes tilfældet med samme slags udi Rårup sogn; og deraf følger naturligvis, at disse børn, som ikke have gået i skole, umulig kunne udskrives af skolen. Men for det første har de såkaldte helliges børn her mødt ved den befalede skoleeksamen og således have af skolekommissionen erholdt sådan karakter, hvorefter de blive berettigede til at nyde konfirmationsundervisning, hvilket kan ses af examensprotokollen. For det andet kan det jo ikke med nogen fornuftig grund påstås, at når et barn uden skolegang har erhvervet sig den fornødne bekvemhed til at nyde konfirmationsundervisning, det da bør afvises fra denne allerede på den grund, at det ikke har gået i skole. For det tredie er den kongelige skoleanordning vist ikke udgivet for at forhindre folks børn i at komme til konfirmation, men alene i den fornuftige hensigt at lette og des bedre fremme konfirmationsundervisningen i almindelighed.

3. Den benævnte kancelliresolution af 20 september 1817 har jeg været aldeles uvidende om ¹⁾, ellers havde jeg jo naturligvis strax efterlevet min skyldighed og indberettet sagen og min forehavende fremgangsmåde til biskoppen og amtsprovsten. Mèn formedelst denne min uvidenhed har jeg først under dags dato kunnet efterkomme denne min skyldighed. Forresten kunde jeg aldeles ikke, uagtet denne min uvidenhed, handle imod denne resolution. Ti den hele her til konfirmationsundervisning antagne ungdom, 60 i tallet, hvoraf 15 er af de såkaldte helliges børn, nyde alle til hobe en og samme undervisning i kristendom, alle sammen på én og samme tid, så vel som på én og samme måde efter de anordnede lærebøger og navnlig efter Balles lærebog, hvilken jeg desuden siden 1796 har årligen og alt for vel gennemstuderet, til at jeg ej skulde benytte den. Desuden har jeg nogle gange, når tid forundtes, hvergang efter fuldentd undervisning, taget Pontoppidan frem for at gøre den hele forsamling opmærksom på, hvorledes Balles lærebog langt tydeligere og lettere fremsætter sandhederne, hvis hovedbegreb i enhver sætning udmærkes med større bogstaver og få ord, der lettere fattes og beholdes, end efter Pontoppidan, der fremsætter sandhederne med mange ord og vidtløftige forestillinger, som ej kunne af ungdommen således samles i korthed, derfor såre vanskelig ret fattes og beholdes. Derved har jeg vundet, at disse helliges børn selv have indset og erfaret den sag og således fattet lyst til lærebogen. Og på den måde alene kan vedkommendes stive vedhængen til Pontoppidan uden anstød med tiden rent hæves for disse børn, som ellers ere sindige og lærvillige ²⁾.

¹⁾ Bechmann var dengang ikke i embede. Da han ved sit andet giftermål blev ejer af gården Rask i Hvirring sogn, tog han 1811 sin afsked som præst for Hvirring og Hornborg. Først 1819 udnævntes han atter til præst i Rårup.

²⁾ Det er således urigtigt, når justitsråd With siger, at Bechmann lod børnene sidde med Balles lærebog for sig, men underviste

På denne og anden fornuftig måde fik jeg også dette væsen efter en tre års tid til helt at forsvinde fra Hornborg, der ligger midt imellem Korning og Uldum, og det i al stilhed uden dermed at besvære øvrigheden, der kan få besværinger nok alligével. Rigtignok var dette væsen den gang der i sin begyndelse, men var dog kommen så vidt, at der begyndtes hos en mand at holdes forsamlinger. Tiltror man mig noget urigtigt i den sag, vil man om det modsatte kunne få fuld oplysning hos pastor Steenstrup på Falster, daværende præst i Uldum, og hos hr. pastor Plesner, nuværende præst i Dalbyndre, som i mange år var præst i Uldum.

4. Heraf ville Ds. velærværdighed behageligen se, hvorledes den sag forholder sig, og at intet er i gerningen forset uden af uvidenhed, nemlig den betimelige anmeldelse til biskoppen og amsprovsten, men at dette var aldeles umuligt for mig, før nu jeg blev vidende om benævnte resolution.

De børn af Korning sogn, som her nyde konfirmationsundervisning, ere navnlig:

1. Hans Nielsens sønner Mikkell, 17 år, og Johan, 15 år.
2. Terkel Pedersens søn Søren, 15 år.
3. Jens Iversens søn Hans, 16 år.
4. Jens Pedersens datter Appelone, 15 år, meget tungnem, men alle sindige, sædelige, lærvillige.

og examinerede dem efter Pontoppidans forklaring«. Lindberg har allerede modsagt denne påstand (Dannevirke 1841, aftrykt i Kirkehist. folkelæsn. s. 51). Men det trænger også til modifikation, når Lindberg siger, at B. «ikke havde noget imod at undervise ~~børnene~~ efter Pontoppidans forkl.» (s. 10) Smign. Helveg, Kirkehist. II s. 410. Børnene blev ~~underviste~~ af Balle, lærebog. Bechmann, der i det hele var en beundrer af Balle, havde selv skrevet: «Overblik over lærebogen», der udkom i den tid, han ikke var i embede; men den nåede kun til det 5te kap, da kritikken ikke modtog den gunstigt.

14.

Konsistorialråd Bechmann til Biskop Birch.

[D. 9 marts 1820 skrev pastor Bechmann til biskoppen og amtsprovst Blicher og gjorde undskyldninger, fordi han ikke havde kendt resolutionen af 20 september 1817. Desuden indberetter han det samme, som i brevet nr. 13 er meddelt pastor Grüner. — Af brevet til biskoppen:]

.... Herved synes det at kunne vindes:

Dels at de helliges børn således lærte selv at indse lærebogens fortrin for Pontoppidans forklaring og således med tiden tabte forældrenes vedhængen til samme.

Dels at den sag for fremtiden ej behøvede således at hendrages for den høje øvrighed, hvorved slig sag vinder ufortjent navnkundighed, hvilket just er det, vedkommende ønske.

Dels vandtes også, at derved bortfaldt så ganske denne de helliges ikke ugrundede indvending, nemlig: hvorfor disse ikke lige så vel kunne benytte Pontoppidans forklaring, som andre kunne benytte enten Campes ledetråd eller Holsts ledetråd, hvilke dog aldrig have været anordnede.

Dels vandtes også dette, at for mange af disse hellige, når deres børn således skulle have tvende lærebøger, vilde lysten dertil forgå formedelst besværligheden, og Pontoppidans forklaring vilde således med tiden lægges til side af sig selv.

Dels vandtes også, at det for disse hellige anstødelige i rent ud at forbydes Pontoppidans forklaring, som var en anordnet lærebog for dem og deres fædre, dette anstødelige bortfaldt aldeles herved, og det på en aldeles human måde, hvorved gemytterne tillige vilde beroliges og tilfredsstilles og al spild, twist og forargelig adskillelse i menighederne derved forminsket og hævet.

..... Forældrene forlangte rigtig nok, at disse børn måtte nyde både særskilt undervisning og alene efter Pontoppidans forklaring; men da jeg forestillede dem, at præsten, som skal forkynde fredens evangelium, kan ingenlunde

deltage i, meget mindre hjælpe til at befordre adskillelse i menigheden, så lode de sig endda temmelig villig bevæge til at opgive deres fordring og forlangende

15.

Konsistorialråd Bechmann til amtsprovst Blicher. D. 14 marts 1820. Svar på et brev fra Blicher af 9 marts.

[Efter at have indberettet, at de 15 af de helliges børn, der gik til konfirmation i Rårup, vare: 8 af Rårup sogn mellem 15 og 17 år; 5 af Korning sogn mellem 15 og 17 år; 1 af Ølsted sogn, 20 år; 1 af Lundum, 19 år.]

Det er en bekendt sag, at disse forældre langt mer end andre forældre sørge for børnenes undervisning hjemme i deres eget hus. De allerfleste af disse børn læse også med en ikke almindelig færdighed indenad, en følge af den idelige læsning hjemme.

[Efter at have udtalt den formening, at det er præsterne i Ølsted og Lundum, der have klaget over ham, og kaldt dette nidkærhed uden forstand, da de selv burde have sørget for at få disse børn konfirmeret:] Det er ellers en sørgelig erfaring, at der er lige så blinde ivrere mod Pontoppidan, som de såkaldte hellige ere blinde ivrere for Pontoppidan; men når en blind leder en anden blind, hvad kommer da derud af. Det er forresten langt fra min tænke måde og fremgangsmåde at ville eller kunne holde med disse såkaldte hellige i deres stive vedhængen til Pontoppidans forklaring. Nej! jeg arbejder daglig derimod, dog ikke med blind iver, men med kristelig, fornuftig alvorlighed og oprigtighed, ved alvorlige og kristelige forestillinger og ved en fremgangsmåde, som er uden al forargelse og tillige sikkert virkende, nemlig ved at lade dem beholde deres gamle forklaring, og desuden undervise disse børn efter Lærebogen, hvis fortrin i henseende til lethed og tydelighed børnene selv bringes derved til at indse og selv at erfare; ved sådan fornuftig og human fremgangs-

måde afdrages børnene efterhånden fra denne forældrenes stive og blinde vedhængen ved Pontoppidan.

Endelig: hvorfor kan man ikke også gerne lade disse såkaldte hellige beholde deres gamle forklaring, som disse selv have læst og derfor bedst kende, når man tillige lader deres børn læse og underviser dem efter lærebogen? Alle kongens embedsmænd og undersætter over 50 år, ja kongen selv er jo konfirmeret efter Pontoppidans forklaring. Ja det var endog at ønske, at hele Evropa i de sidste 30 år havde benyttet Pontoppidans forklaring i stedet for og fremfor de . . .¹⁾ lærebøger, hvorved det letsindige Evropa har ombyttet bibelens kristendom med den ulykkelige fornuftreligion, der så rundelig har udstrøet en sæd, hvoraf der er opvokset tusindfold forvirring i folkets tanker og forvildelse i folkets sind, hvorved det ulykkelige Evropa for største delen har næsten rent tabt begrebet om synd, ligervis som begrebet om hellighed, og derfor har måttet grulig bøde og bløde! Det kunde vel være nok!

Oven i købet er jo Pontoppidans forklaring ikke en af regeringen forbudt bog. Hvi skulde man da ligefrem forbyde samme for disse hellige, der med al deres vedhængen til samme dog ere flittige, stræbsomme, tarvelige, nøjsomme, sædelige borgere, samt tro og redelige undersætter! Og det på en tid, da man tåler iblandt andet de såkaldte lejebiblioteker, hvorfra der gives folket i hænder bøger, igennem hvilke folket i lange drag indsuger forkert-heder og uhumskheder i tanke og sind. Lader os ikke si myggen af og nedsluge kamelen!

16.

~~den~~ **Amtsprøbst Blicher** til konsistorialråd **Bechmann**.

~~den~~ **21 marts 1820**.

Til svar på hr. **Konsistorialråd**s to breve af 9 og 14 d. m. meddeles tjenstligst følgende:

¹⁾ Et ulæseligt adjektiv.

De melder, at De har antaget sværmernes børn fra Korning til konfirmationsundervisning i denne vinter, »fordi — således skriver De — De ingen fornuftig grund kunde se, hvorfor disse børn ikke ligesom andre folks børn i landet måtte nyde konfirmationsundervisning, og hvorfor denne undervisning ikke lige så vel måtte gives i Rårup som noget andet sted i landet, siden der gives vakance i Løsning og Korning og ingen konfirmation til påske der kan finde sted«. — Fornuftig grund til at nægte de omtalte børns antagelse til konfirmationsundervisning er, at deres forældre ej have villet underkaste sig anordningen for skolegang m. m., men især fordi de efter mange kærlige og alvorlige forestillinger ikke har villet rette sig efter den dem forkyndte kongelige resolution om deres børns undervisning. Ved at have henvendt Dem til vedkommende vilde De have erholdt kundskab såvel herom, som om, at der er sørget for, at konfirmationsundervisning meddeles ungdommen af Løsning og Korning sogne, den derværende vakance uagtet, hvilket af vedlagte ekstrakt af cirkulæren om vakancens besøgelse i bemeldte sogne vil erfares. Det blev provst Rosendal i Hatting, som påtog sig at forberede ungdommen af Korning sogn til konfirmation. Det Dem forekommende særegne i anførte tilfælde vilde således have bortfaldet af sig selv.

De siger om sværmerne, »at de som bekendt ikke holde deres børn til skole, og derfor ej heller kunne udskrives af skolen«. Den første del af denne sætning er rigtig; men slutningen, De heraf uddrager, at fordi børnene ej have gået i skole, de da ej kunne udskrives af skolen, er urigtig. Ifølge nævnte skoleanordning have forældrene vel tilladelse til selv at undervise deres børn, ~~eller at lade disse undervise af andre, uden at de behøve at søge den skole, under hvilken de henhører; men~~ i dette tilfælde bør det bevises, at deres børn virkeligen gøre fremgang i de forskellige undervisningsdele, seneste skoleanordning § 23 byder. Det bliver derfor pligt for disse forældre at lade

deres børn forestille ved den befalede halvårige skoleeksamen i det distrikt, hvor de opholde sig, på det børnenes fremgang der kunde prøves, da ellers ingen kontrol kan holdes med forældre, der vel påstå, men ej bevise, at deres børn lære, hvad de burde. Er det af denne prøve klart, at børnene kunne gøre tilstrækkeligt rede for de læregenstande, bemeldte § omtaler, bør attest herfor meddeles dem af skolekommissionen, og ligeledes, hvis de have erhvervet sig de kundskaber, der udfordres til udskrivning af skolen, dem da meddeles attest efter § 27. Vel beretter konsistorialråden, at de omtalte børn have af skolekommissionen erholdt sådan karaktér, som berettiger dem til at nyde konfirmationsundervisning, hvilket ses af eksamensprotokollen. Men beviset derfor mangler, ligesom ej heller nogen genpart af eksamenslisten for Rårup sogn er fra dette sogns skolekommission siden hr. Bechmanns ankomst til Rårup indsendt til amtsskoleinspektionen, som dog ifølge forordningens 25 § og sammes bilag B § 12 burde være meddelt. Desuden kan det ikke indses, til hvad nytte en sådan attest vilde blive for Dem, da dette jo var at vidne i sin egen sag. I kancelliets skrivelse af 20 septbr. 1817, som og læses i Århus stifts trykte landemodsakter for 1818, der findes blandt Deres embedspapirer, bestemmes udtrykkeligen, »at det skal betydes de fanatici, som holde deres børn fra skole, at deres børn ikke under noget som helst påskud ville blive antagne til konfirmation uden at have læst og lært den anordnede lærebog«. Hvorledes lader sig nu hermed forene, hvad De påstår, »at der ingen fornuftig grund kan gives, hvorfor disse børn skulle afholdes fra konfirmation, fordi de ikke have gået i skole; ~~det var jo at mishandle~~« etc. Disse børn nægtes ikke ~~antagelse til konfirmationsundervisning~~, fordi de ikke have gået i skole, ~~men fordi de ikke have lært~~ hvad de skulle lære, og fordi forældrene ~~hårdnakket modsætter sig~~ de kongelige anordninger. Ofte må jo børnene lide for forældrenes synder. Senere er der og rådet bod på dette onde,

da regeringen har anordnet, at slige børn og deres undervisning efter anordning m. m. besørges på offentlig bekostning. Ventelig vilde dette også have fundet sted med de 15, der hos Dem gå til konfirmationsundervisning. Om Deres fremgangsmåde med disse konfirmanter undervisning så ganske og aldeles — som De selv ytrer — skulde stemme med biskoppens mening om denne sag efter hans skrivelse af 6 decbr. 1818, kan jeg ikke vide. Bedre havde det vistnok været, at De, før end De antog fanatikernes børn til konfirmation, først havde indhentet biskoppens eragtning i denne henseende. De, som anledigede min sidste skrivelse til Dem, var, som De formoder, præster, og navnlig Münster i Ølsted og Grüner i Løsning. De anser Deres andragende til mig som et bevis på nidkærhed uden forstand. Hvorledes De har kunnet give disse to mænds andragende en sådan benævnelse, forstår jeg ikke. Når forældre holde forsætlig deres børn fra skole, fra katekisation i kirken og fra den offentlige eksamen i skolen, når de ere mindede om det strafskyldige i sådan deres adfærd, når de endog har været hos Hs. maj. kongen selv, der ligeledes har formanet dem til at holde sig anordningerne efterrettelige, og har endvidere ladet sin ufravigelige beslutning bekendtgøre, som på flere måder og flere gange er dem bekendtgjort, og dem derved betydet, at følgen af deres vedholdende genstridighed vilde blive, at deres børn da skulde fratages dem og under opsigt vorde underviste i de anordnede lærebøger, når de alt dette uagtet ikke adlyde, men endog trodse anordningerne, burde da vedkommende præster have tiet, eller var det ikke meget mere deres pligt at gøre indberetning om disse børns bortflyttelse til et sogn, hvor flere af samme sekt ~~boy, og hvor~~ der altså kunde befrygtes en ~~højere~~ ~~forbrejning~~ ~~til~~ ~~sektens~~ udbredelse og ~~den~~ ~~anmelders~~ ~~opfyldelse~~. Anmelderne have alene klaget ~~over~~ ~~sagen~~, men ingenlunde over Dem. De mener, at før end anmelderne havde gjort indberetning, burde de først have erkyndiget sig om Deres fremgangs-

måde, bevæggrunde og hensigt i denne sag; men sådant forlangende vilde efter mit skøn have været højst upassende. For Deres bevæggrunde til Deres fremgangsmåde og hensigten med Deres forretninger skylder De ikke Deres embedsbrødre noget regnskab. Iblandt de flere dyder, De tillægger sværmernes børn, som gå i konfirmationsundervisning til Dem, er og lærvillighed og sindighed, to dyder, som de ingenlunde kan lære i omgang med deres forældre. Ti det er bekendt nok, hvor heftige disse mennesker have vist sig, selv når deres foresatte søgte med den største rolighed og godmodighed at overtale dem om deres vildfarelser i religionen og deres vrang og ubibelske forestillinger om Gud, hvorledes de da fældte fordømmelsesdom over dem, der ikke bifaldt deres falske grundsætninger, og med hvilken ulærvillighed og stivhed de hængte ved deres forudfattede mening mod lærebogen, hvis lærdomme de ivre imod med den største bitterhed og ofte have erklæret, at de hellere vilde lide, hvad det skulde være, ja hellere dø, end tillade deres børn deri at vorde underviste. Alt dette er kendsgerning, som ikke kan påtvivles. Dog, det er vel muligt, hvad sindighed angår, at de kan vise sig bedre i den huslige kreds.

Når det således forholder sig med de oftomtalte 15 konfirmanter, at de ifølge Deres indberetning erkende lærebogens fortrin for Pontoppidans forklaring med hensyn til den førstes lethed og tydelighed — hvorom jeg ifølge Deres anmeldelse ikke har grund til at tvivle — og disse konfirmanter tillige erkende læresætningerne i lærebogen, samt fremdeles efter fornævnte kancelliskrivelse af 20 september 1817 aflægge prøve på, at de have læst og lært lærebogen, og dette bevidnes, foruden af Dem selv, af en kompetent dommer, indser jeg ikke, der kan være noget imod disse børns antagelse til Konfirmation. Imidlertid vilde jeg dog, når jeg var i Deres sted, til min betryggelse udvirke om muligt hos biskoppen — da sagen er delikat — tilladelse til at møde hos ham med de 15 børn, samt

tillige udbede mig af ham, at han vilde ulejlige sig med at eksaminere dem og derefter afgive sin dom over disse unge menneskers modenhed til konfirmation. På denne måde synes mig, De sikrest vil nå hensigten med Deres anvendte flid.

De er streng, meget streng i Deres ytringer om de præsters forhold mod de 7 af de 15 pågældende konfirmanter, som De har fået fra andre pastorater. At sige om Deres embedsbrødre, at de behandler en af deres vigtigste kaldsforretninger med ligegyldighed, at de ingen umage gøre sig, men sky besværligheder, hvor vedholdende anstrængelse er aldeles uundværlig, er slemme beskyldninger. Dog disse fejl kunne ikke med rette tillægges nogen af de nævnte præster. Præsten i Lundum kender jeg ikke; han er — som De véd — i et andet amt. Grüner, som nylig er kommen til embedet, har endnu ikke haft noget med disse sværmere at bestille, og kan altså ikke have gjort sig skyldig i de omtalte forsømmelser. Han besøgte mig den 1 d. m. og bestemte mig til at skrive mit brev af 9 d. m. Vi havde en vidtløftig samtale om den bedste måde at behandle de korningske sværmere på. Jeg skjulte blandt andet ikke min tvivl om det, man håbede at vinde ved at forene lærebogen med Pontoppidans forklaring hos dem af de Korning sværmeres børn, som have været hjemme til konfirmationsalderen. Disse anse Pontoppidans forklaring som en bog, der er inspireret af Gud selv; om lærebogen har de en modsat mening, og de tro, at den fremsætter gudsbespottelige lærdomme, som de både skriftligen og mundtlig give til kende; hvorledes skulde det da kunne ventes, at deres voksne børn skulde på nogen måde give lærebogen fortrin for Pontoppidans forklaring? Det er så meget mindre at håbe, da disse børn have med modersmelk i åndet, fordom med lærebogen, ere i en række af år ved daglig undervisning af forældrene i denne fordom blevne styrkede og derimod vante til at betragte hvert et ord i Pontoppidans forklaring som lutter orakel-

sprog. Når De tiltror Münster i Ølsted nogen skødesløshed i hans embedsførelse, tager De mærkeligen fejl. Jeg har kendt ham og kender ham nøje og fra mange sider, og har stedse fundet i ham en retsindig præst, der sparer ingen møje, men samvittighedsfuldt iagttager enhver pligt, hans embede fordrer. At den gamle konfirmand, De har fra hans sogn, er bleven så gammel uden at være forberedt til konfirmation, er ikke hans skyld. Uvedkommende, som De taler om, at de ledes af heftigt og hidsigt sind, drives af misundelse og nid og have lyst til kiv og strid, befatter jeg mig ikke med. De siger om vor nuværende konge, at han selv er konfirmeret efter Pontoppidans forklaring; men heri fejler De. Det var efter Sporons »Den kristelige religions hovedlærdomme til kronprinsens brug« han blev undervist og beredt til konfirmation og derefter konfirmeret.

Gaverslund præstegård d. 21 marts 1820.

N. Blicher.

17.

Biskoppen til konsistorialråd Bechmann. D. 21 april 1820.

Meddelelse af en kancelliresolution:

.... Da Ds. højærværdighed imidlertid har været i tvivl om, hvor vidt det kunde tillades de ommeldte børn at stædes til konfirmation, skulde man herved tjenstligst tilmelde Deres højærværdighed, at når børnene have erhvervet sig de fornødne kundskaber, kunne de konfirmeres, endog på en særskilt helligdag¹⁾, så fremt præsten dertil er villig.

18.

Biskoppen til konsistorialråd Bechmann. D. 29 septbr. 1820.

Meddelelse af en forelægning fra kancelliet.

Fra det kongelige danske kancelli er indkommet 23 f. m. tilskrevet følgende:

¹⁾ Tilladelsen kom nemlig først efter den almindelige konfirmations-søndag, der indtraf d. 9 april.

Efter at kancelliet har modtaget Deres højærværdigheds skrivelse af 7 juli sidstleden betræffende at 5 af de i Korning sogn værende fanatikere 8 børn til sidst afvigte påske vare antagne til konfirmation af hr. konsistorialråd Bechmann i Rårup sogn, tilskrev dette kollegium direktionen for Vejle amts fattigkasse, om dette amts fattigkasse nu ikke i overensstemmelse med den kongelige resolution af 4 novbr. 1818 kunde overtage bestridelsen af de til de øvrige børns underholdning og undervisning medgående omkostninger. Da bemeldte direktion nu hertil har indberettet, at den under dens bestyrelse værende fattigkasse for nærværende tid ikke kan overtage udredelsen af de ommeldte omkostninger, så skulde dette kollegium for Deres højærværdighed tjenstligt fornemme, om ikke de øvrige tre børn kunde ventes underviste og konfirmerede af bemeldte hr. Bechmann?

[Biskoppen forespørger da, om Bechmann er villig dertil, hvad denne under 4 oktober svarede bekræftende på.]

Medens ovenstaaende Aktstykker bleve satte, modtog jeg fra Hr. Kapellan H. Gregersen i Ølgod Afskrift af et ret mærkeligt Brev til Grundtvig fra Peder Laursen i Fredensbjerg, Raarup Sogn, skrevet i August 1813, og hidrørende fra P. Laursens endnu bevarede Brevbog. Men da Afskriften indeholdt nogle meningsløse Steder, henvendte jeg mig til Hr. Pastor C. J. Brandt med Forespørgsel, om selve Brevet ikke mulig endnu skulde være blandt Grundtvigs efterladte Papirer. Da det fandtes der tilligemed et tilhørende Brev fra en Kjøbmand A. Friis i Horsens, hidsættes begge her efter Originalerne, der velvillig af Pastor Brandt ere udlaaente til dette Brug. Noget Udkast til Svar findes ikke blandt Grundtvigs Papirer. — P. Laursens Brev meddeles bogstavret, men med lidt Forbedring af Skilletegnene. Det er skrevet med en smuk og dannet Haand, der vidner om megen ~~Færdighed i at føre~~ Pennen. Men Stilen har jo rigtignok ~~adskillige Besønderligheder, dog~~ ikke flere, end at man vel kan skønne, at Peder Laursen har besiddet ikke ringe ~~Begavelse og Oplysning.~~ — Det kan nemlig ikke være tvivlsomt, at Brevet virkelig er egenhændigt.

H. Rørdam.

a.

Ærbødigst P. M.

I Gaar forekom mig en liden Piece, som deres Velær: er Forfatter til, som en af mine Venner ved Leylighed har faaet fra Kiøbenhavn. Ved Giennemlæsning af mig og flere have vi Erfaret, at den ingenlunde har den almindelige Smag, som høres fra Talerstolene; hvilket endskiønt det er en Lovens Lærdom, den blotte Moral, ia de fleeste Steder en Hedensk Moral, dog alligevel ej tiener til andet end til at føde Vantro og Sikkerhed, som desværre meesten har oversvømet alleting.

Her i denne Egn har Gud ved sit Ord og Aand i en Tid af 24 Aar, men især fra dette Seculi Begyndelse, uden hielp af Læreembedet, opvakt endeel, hvis Førstegrøde blev af Vantroens Børn og deres Forfægtere anseet som en Pharisæisk eller vildfarende Slægt, iust fordi man i Mands Minde ej havde hørt om noget deslige.

Deres Tal er saare lidet imod den store Hykkelske og Ryggesløse Hob, af hvilke de, især af Præsterne, bliver forfulgte med Forhør, Arrester, Beneficerede Prosseser, Pengemulcter, forhaanelse og Forbittrelse, hvilket (!) deres Hevn de udføre ved de Purpurfarvede, paa hvilke de vides i Krig. Hvilke, som hist Pilatus, af Blindhed og Fordomme lader sig bruge til at udføre deres Bloddøm.

Den gamle Fiende har nu for en Tid, efter sin Sædvane, forandret sin Skikkelse, og efter Løgn og Mord, som har forskrækket nogle, vil ved Smiggen og Falsked fange de øvrige. Men da dette ikke heller slaar an hos alle, søger han umiddelbar ved Hovmod og Indbildning om egne Fortrin i Lærdom eller Levnet at angribe Hiorden, og adskille den indbyrdes ved Splid, uenighed og Tvedragt i Secter. Dette har og desværre alle for vel lykkedes, saa de opvakte Tal her kan ansees som det tørre Sand i Haanden, der løber ud imellem alle Fingere. — Allene Tre Ting synes der at være eenighed iblant de opvakte [om] indnu. Deels, at alle for deres opvækkelse fra den almin-

stemme paa det øde Zion, med temmelig Forsikring, at Dagen end engang endnu skulle bortsprede Nattens skummelhed. Desaaarsag finde vi os meget mere beføiede at høre og reflectere paa deres Velær: Raad og Betænkning, end paa nogen andens, som vi dog formedelst Menneskelig Ordning ej gandske kunde gaae forbi.

Paa Grund af alt dette, ønske og begiere vi ydmygst og ærbødigt, at deres Velærværdighed ville paa vor Bekostning værdige os et Giensvar. Og blant andet, hvad de i Guds Raad finder for godt at tilmelde os, ville især give Svar paa følgende Spørgsmaal: 1. Om De ere eenige med os i, at Lærdommen i almindelighed i den forhen angivne Tid og nærværende Kirke-Periodus er saare forkrænket og nær ved at blive en Hedensk Morale. 2. Om den her i Danmark indførte Lærebog, som haver fortrængt vor aanderige Catechismi Forklaring, i særdeleshed er egentlig en Natur og Fornuft Lære, i grunden af samme Kilde og Beskaffenhed, som den meest hærskende, skjønt den ikke vil synes at gaae saa frit den Christelige Naades Orden og øvrige Vilkaar i Naadens rige gandske forbi. 3. Om Forfatteren til denne Lærebog og den saakaldte Evangelisk Christelig Psalmebog ej er een, nemlig Biskop Balle. 4. Om deres Velær: vil opfylde vort Haab og understøtte os med Raad og Daad, at den ommeldte Ansøgning kunde forebringes Kongen og naae sin Hensigt; hvilken vi i slig fald ville tilsende Dem til nogen regulering. 5. Om De ikke har Kundskab til en Nordmand, nemlig Hans Hauge, eller til hans i Trykken befordrede Skrifter, som ere mange, og ere trykte paa samme sted som Deres liden Piece er trykt. Hans Skrifter er for nogle Aar siden ved Kongelig Plakat forbyden solgt eller uddeelt, og han haver i nogle Aar udholdt Arrest, hans Gods confisqueret, og været bragt til mange Forhør for hans Lærdom m. m. uden at der, saavidt mig er bekiendt, er falden nogen Dom over hans formeente eller virkelige Forbrydelser. Hvad ieg ønsker er dette: om De ikke veed, hvad udfaldet er bleven, om De

har Kundskab til ham, og hvad de dømmer om hans Lærdom og Foretagende.

Til Slutning ønsker Brødrene her, at Overhyrden Jesus Christus Naadeligen ved sit Ord og værdige H. Aand vil styrke Deres Velær: at som Fienden, det de vel veed, vil anvende sin gandske Magt for at styrte eller forskrække Dem, for ved at fælde Hyrden at opsluge Hiorden, eller ved at forhindre og stoppe deres Vægterrøst paa Zions Muure, i Verdens Ørk maatte formedelst Sikkerheds Søvn fortsætte sin Mordbrand og Ødelæggelse, at denne Hyrdernes Fyrste ville give deres Velær: overflødig, ia ret proportionerlig Kraft og Mod til at undertræde den uhyre Mærkets Magt og Fiendens gandske Kraft uden afladelse under Fødder, og gjøre dem til Nordens Luther, der maatte atter trænge, fortrykke, ia om mueligt gandske udrydde det fiine og forklædte Pavedom, som hersker iblant deres Ordensbrødre. Dette Troemenende Ønske være Ja og Amen i Christo Jesu.

Allerærbødigst af

Peder Laursen m. f.

FredensbiERG i Raarup Sogn, Weyle Amt, Nørre Jydland ved Kiøbstaden Horsens, Hvor, dersom Deres Velærv: ville behage at skrive os til, kunde Brevet fra Posthuset aflegges hos Kiøbmand Andreas Friis til sikkrest Befordring.

NB. Til Underretning ved Addressen erindres, at vi ej ere andet end ringe Bønder. Gudsfrygt er sielden blant de ringere og endnu sieldnere hos de Høyer.

Begyndt Skreven den 16 Aug., men formedelst Tidens travlhed oftere fortsat, hvorved Grunden og Stilen kan have tildraget sig nogen Uorden, hvilket med nutidens (?) fejlbahed og tiltagen Frihed og Dristighed ~~er at forklare~~ undskyldt.

Udskrift af Velærværdige og Høylærde Hr. Grundtvig, Cappellan i Udbye ved Præstøe i Sølland

Frit.

a Udbye.

b.

Høyst Ærede Hr. Grundtvig.

Da Jeg for En kort Tid siden var i Kiøbenhavn, hørte Jeg adskillige talte baade om dem og deres udgivne bøger, og hvor Jeg Tillige kiøbte End (3: en) af dem holden Tale paa Alle helgens Dag, og da den befaldt mig vel, gav det mig Anledning til at tage mig den Frihed at skrive dem til, Og da fleere her i Egnen Opvakte Menesker har seet Bogen, var deres Begiering, at Jeg skulde skrive dem til, og tilkiendegive dem Deres Længsel og Ønske samt Glæde over at høre fra End Retskaffen Lærer. De Faae Menesker her i Egnen har i det sidste Aar havt adskillig Strid — foruden den Indvortes har de, som har Børn og som ey ville ladet dem lære den Nye Lærebog, er bleven Pantet betydelig, og da de Imer vægrer dem for at lade dem lære den, vil det maaske ey blive derved. Hvad Ellers Angaaende Tilstanden her, da gaaer det langsom med Christendommen, deels af forskielige Grunde, deels af Misforstand, og det Meeste og Værste er Iblandt os, at den sande Indvortes Strid Imod alle Syndige Lyster ey angribes, da det Synes for nogle for tungt, andre kan have lettere Vey, og det Værste er, at Mangen Stoeler paa den dem Engang skienket Naade, eller da Gud har draget og overbevist dem om ved Indvortes Følelser, hvor god han er. Dette med meere hindrer virkelig Guds Naades Gierning Iblandt os her. Ved Leylighed ønskes at faae Erfare Et Brev fra Dem, skulde Leylighed falde Igiennem Jylland, bedes dem Meeget om at besøge os. Og Tillige Ønsker dem Guds Naade til at gaae frem i det Gode og blive baade os her og Andre til Bestyrkelse. Guds Naade, Fred og Kierlighed være dem og alle Troende tilønsket af deres Tienstskyldigste Tiener

Horsens d. 28 August 1813.

And. Friis.

Udskrift: S. T. Herr Grundtvig i Udbye Præstegaard
Frit. ved Præstøe.